

УДК: 811.111'42:81'37

КОЗЛОВА Т. О., ХВОСТИК М. М.
(Запорізький національний університет)

КОГНІТИВНО-КОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ АКТУАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ 'ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ' У БРИТАНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті викладено результати дослідження особливостей актуалізації концепту ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ в англійськомовній науковій картині світу. Проаналізовано ключові репрезентанти концепту (дієслова обертального руху), їх дистрибутивні зв'язки в текстах наукового стилю. Встановлено лексичну й синтаксичну сполучуваність ключових вербалізаторів концепту, що забезпечило компактність процедури мовної реконструкції висвітлених концептуальних ознак, когнітивного та прагматичного змісту концепту, а також пріоритетних засобів їх кодування. Доведено, що частотність і широта діапазону сполучуваності дієслів обертального руху, а також аранжування синтаксичних конструкцій, до яких вони залучаються – не випадкові, а зумовлені інформативним та інтерпретативним спрямуванням наукової комунікації, тенденцією до об'єктивності, істинності подання інформації суб'єктами пізнання, орієнтацією на досягнення персуазивного ефекту через аргументацію й деперсоналізацію висловлювання.

Ключові слова: англійськомовний науковий дискурс, дієслова обертання, ключові вербалізатори, концепт, лексична сполучуваність, синтаксична сполучуваність.

Козлова Т. О., Хвостик М. М. Когнитивно-коммуникативные особенности актуализации концепта ВРАЩАТЕЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ в британском научном дискурсе. В статье представлены результаты исследования особенностей актуализации концепта ВРАЩАТЕЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ в англоязычной научной картине мира. Были проанализированы ключевые репрезентанты концепта (глаголы вращательного движения), их дистрибутивные связи в текстах научной направленности. Было установлено лексическую и синтаксическую сочетаемость ключевых вербализаторов концепта, что обеспечило компактность процедуры языковой реконструкции актуальных концептуальных признаков, когнитивного и прагматического содержания концепта, а также приоритетных средств их кодирования. Было доказано, что частотность и широта диапазона сочетаемости глаголов вращательного движения, а также аранжировка синтаксических конструкций, в состав которых они включены – не случайны, а обусловлены как информативным, так и интерпретативным направлением научной коммуникации, тенденцией к объективности, истинности представления информации субъектами познания, ориентацией на достижение персуазивного эффекта посредством аргументации и деперсонализации высказывания.

Ключевые слова: англоязычный научный дискурс, глаголы вращения, ключевые вербализаторы, концепт, лексическая сочетаемость, синтаксическая сочетаемость.

Kozlova T. O., Khvostyk M. M. The Concept of ROTATION in the British English Scientific Discourse: Cognitive and Communicative Aspects. This study intends to explore the structure of the concept of ROTATION in the worldview of the scientific English users. The paper also focuses on the key means of the verbal representation of rotation in the British scientific discourse, in particular the properties of rotation verbs as they are realized in their lexical and syntactical distribution in scientific texts. Rotation is considered in physical terms as a circular movement of an object around a center (or point) of rotation and treated in philosophical terms as a conceptual/cultural universal that correlates with the most fundamental ontological categories of being (matter, movement, space and time). It is hypothesized that conceptual and verbal configurations of rotation in the English-speaking scientific discourse are determined by cognitive and pragmatic features of communication.

The procedure of the research includes the following stages: text samples with rotation verbs were drawn from the British National Corpus of English (total scope of 15 331 668 words); the samples were then subjected to the distributive analyses in order to discover the distribution models of the rotation verbs and their frequency in the scientific communication in English. The findings proved that rotation verbs collocations with nouns and pronouns are more productive than those with other verbs. The instances with the rotation verbs in contact position to adverbs, numerals, prepositions and conjunctions are infrequent. The collocation patterns reveal the parameters of rotation as they are conceptualized in the scientific worldview and expressed in British English. It is found that such parameters as *the subject* and *the object* of rotation are a priority for the scientific discourse whereas *the number of rotations*, *speed*, *axis*, and *the contact with surface* are cognitively less important. In addition to that, the collocation patterns are arranged specifically to meet such requirements of the scientific discourse community as the exchange of relevant information, accuracy and precision, objective interpretation of facts, impersonality.

Key words: scientific discourse, British English, language worldview, rotation verbs, verbal means, concept, lexical collocation, syntactic collocation.

Актуальність статті. Головні світоглядні принципи сучасної лінгвістичної парадигми – антропоцентризм, функціоналізм та експланаторність – визначають необхідність дослідження мовних картин світу, встановлення набору їх складників, особливостей структурування, змістового наповнення та засобів вербалізації концептів [Абрамова 2010; Панченко 2009; Лагутина 2013; Пудова 2009; Радищева 2015; Соловьева 2011]. Концепт являє собою «одиночку ментальних та психічних ресурсів людської свідомості; уявлення про смисли, якими людина оперує в процесі мислення та які відображають ... результат пізнання світу» [Кубрякова 1997, с. 90]. Очевидно, що в різних видах соціальної діяльності

вибудовуються різні виміри світу, а репрезентація того чи того концепту залежить від сфери його актуалізації та комунікативних настанов у дискурсивній практиці суб'єктів пізнання.

Окремі концепти (наприклад, ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ) слід віднести до дискурсивних універсалій. Вони втілюють знання й досвід мовців щодо найважливіших фрагментів об'єктивної реальності (рух), які даються людині в її відчуттях, корелюють із базисними філософськими категоріями (матерія), а тому виявляються актуальними для різних сфер комунікації (серед них і наукова), в яких ці фрагменти дійсності дістають належне осмислення у відповідній системі понять, категорій, настанов. Отже, у різних вимірах спілкування й складаються особливі риси тих фрагментів дійсності, до яких звертається суб'єкт пізнання.

Обертання – особливий спосіб руху тіла, яке в просторі й часі неодноразово займає одне й те ж місце відносно уявної точки або лінії [Урисон 2003, с. 153]. Зауважимо, що концепт ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ вже слугував предметом різноаспектних досліджень [Круглякова 2010; Рахиліна 2004]. Визначено етимологічні, структурні й семантичні характеристики його ключових вербалізаторів – ДОР (дієслів обертального руху) [Хижняк 2013; Хижняк 2013; Хижняк 2013], здійснено семантичну параметризацію 'обертання' [Козлова 2012]. Проте особливості реалізації цього концепту в науковому дискурсі дотепер залишалися поза увагою дослідників.

Мета статті полягає в аналізі когнітивно-комунікативних особливостей актуалізації концепту ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ в англійськомовному науковому дискурсі. **Завдання**, які розв'язуються у дослідженні, охоплюють встановлення частотності ключових вербалізаторів концепту (дієслів обертального руху), широти діапазону, а також типу їх лексичної та синтаксичної сполучуваності; визначення пріоритетних концептуальних ознак (параметрів обертального руху), відповідності між мовним аранжуванням та когнітивним і прагматичним наповненням концепту.

Об'єктом дослідження є концепт ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ в англійськомовній (британській) науковій картині світу. **Предмет** дослідження становлять когнітивно-комунікативні особливості актуалізації концепту ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ у науковому дискурсі. Комплексна **методика** дослідження передбачає послідовне застосування методів та прийомів контекстологічного, концептуального й дистрибутивного аналізу. **Матеріалом** дослідження слугували текстові фрагменти (обсягом 15 331 668 слів), у яких уживаються дієслова на позначення обертального руху. Матеріал вибрано з електронної бази даних [BNC] та інших джерел [OED].

При аналізі особливостей концептуалізації обертального руху в науковому дискурсі зважали на такі основні риси цього виду комунікації: об'єктивність та правдивість викладення фактів, аргументативність, висвітлення причинно-наслідкових зв'язків, визначеність понять. Мета наукової комунікації, яка полягає в раціонально-логічному поданні інформації реципієнту, визначається тим, у який спосіб світ в цілому й окремі його складники (зокрема обертальний рух) концептуалізовані свідомістю. А це, у свою чергу, визначає особливості вербалізації когнітивної та комунікативної специфіки актуалізації ідеї обертання в науковій картині світу.

Аналіз актуалізації категорії обертального руху в науковому дискурсі передбачає послідовність таких процедур: встановлення частоти вживання дієслів на позначення обертального руху; визначення лексичної та синтаксичної сполучуваності цих дієслів; вивчення процесів метафоризації за участю дієслів обертального руху. Застосування запропонованої методики ідентифікації концепту ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ через аналіз контекстів і конкретних випадків сполучуваності дієслів обертального руху в наукових текстах дозволить: по-перше, розширити аналіз від окремих уживань до дискурсу, по-друге, з'ясувати актуальність обертального руху як складника мовної наукової картини світу; по-третє, встановити значення й особливості аранжування мовленнєвих структур для

висвітлення тих чи тих змістових компонентів концепту та для успішності наукового виду комунікативної діяльності. Аналіз когнітивних метафор також забезпечить розуміння асоціативно-образної репрезентації обертального руху та її ролі в процесі наукового спілкування.

Результати аналізу частоти дієслів обертання свідчать про їх меншу актуальність у науковому (0,05 %) та розмовно-побутовому спілкуванні (0,05 %) порівняно з художнім (0,17 %) чи публіцистичним (0,07 %) дискурсами. Разом із цим дієслова обертального руху виявили широкий діапазон сполучення з іншими лексемами, які займають як правобічну, так і лівобічну позиції від дієслова. Найбільшим є діапазон сполучення ДОР з іменниками, які співвідносяться з різними класами й підкласами. Здебільшого це об'єкти, позначені власними (астіоніми – *Jupiter, Earth, Venus*; топоніми – *Britain*) і загальними (*man, coin* тощо) назвами. Менше представлені найменування збірних (*people, court*) та абстрактних (*idea, information, view, life*) понять. Іменники, які сполучаються з дієсловами обертання, корелюють із класами істот та неістот:

(а) людина – загальне позначення (*people*); професії, титули (*doctor, governor, scholar, defendant, staff*); гендерні й вікові позначення (*man, woman*); назви частин тіла (*finger, back, head, muscle, man, face, eye, leg*)

(б) об'єкти природи – назви представників флори та фауни, їх частин (*plant, insect, tail*); позначення мікрочастин (*antibodies, electrons, enzymes, atoms*); небесні тіла (*planets, Earth, sun, stars, satellites, moon, Jupiter, Venus, Mercury, Mars*); топографічні об'єкти (*sea*); речовини (*air, light, cloud, water*);

(в) артефакти – гроші (*money, coins*); транспортні засоби (*boat, car, lorry, ferry, truck*); в поодиноких випадках предмети побуту (*chalk, gramophone records*);

(г) соціальні реалії – установи (*the Conservative Party, court, government*);

(д) абстрактні поняття, пов'язані з темпоральною сферою (*hour, day, year*); комунікацією, мовленням (*information, views tale, rumours, stories, discussion, debate, conversation*); мисленнєвою діяльністю (*idea analysis thought, attention, decision* тощо).

Сполучення ДОР з іменниками та займенниками реалізуються через такі структурні моделі: N/PRON + V_{ROTATION} та V_{ROTATION} + N/PRON. Аналіз прикладів засвідчив, що за допомогою іменників і займенників у правобічній та лівобічній позиціях актуалізовано СУБ'ЄКТ та ОБ'ЄКТ обертального руху. Продуктивність моделі N + V_{ROTATION} вдвічі більша (48, 7 % від загальної кількості проаналізованих контекстів) за продуктивність моделі V_{ROTATION} + N (22, 2 %), а це підтверджує те, що в науковій комунікації здебільшого висвітлено дієвість, енергійність агента, який безпосередньо здійснює оберти або їх спричиняє: (...*the rats were rolling along*; *What happens if we rotate the disc*; *The waves overturned the lorry*).

СУБ'ЄКТАМИ обертального руху (N + V_{ROTATION}) переважно є фізичні тіла округлої (...*sun and planets orbit a stationary earth, ... the Earth revolves on its axis*; ... *Mercury rotates one and a half times around its axis*;... *in the same direction that Venus rotates*...) чи звивистої форми (... *climbing plants coil right handedly*...), а також речовини чи інші складники фізичних тіл – частки та, в окремих випадках, частини тіла (... *the air could not rotate with the earth, Deeper water layers circulate counterclockwise*..., ... *the amount of blood circulating in her body ... electrons circulating around the nucleus, The nucleons are whirling about ...*, *When the fingers are curled round the wire*). Менш поширеною є вербалізація артефактів та істот, які здійснюють обертальні рухи (...*the rats were rolling along*; ... *the Zeebrugge ferry overturned*).

ОБ'ЄКТ обертального руху (V_{ROTATION} + N) найчастіше вербалізований іменниками з абстрактними значеннями (*view, idea, information*, наприклад, *Konstantin Kavelin, had been circulating his views in manuscript since 1855*...) або позначеннями істот (...*turn the husband into a trustee for his own wife*). Слід відзначити, що в більшості випадків експлікація об'єкта обертального руху вимагає метафоричного розширення дієслівного значення (*turn the*

husband into a trustee – to turn ‘to change the position or direction, cause to revolve’ > ‘to transform into’). Це свідчить про екстраполяцію типової ситуації обертального руху на різні сфери (соціальні відносини, комунікацію тощо), а розширення екстенціоналу поняття ‘обертальний рух’ результує в збільшення діапазону сполучення основних вербалізаторів концепту – дієслів обертального руху. Отже, мисленева діяльність мовців рухається від первинного концепту до більш абстрактних конструктів, які відображають версії покладеного в основу бачення сегмента реальності [Бабушкин 1997].

У процесі концептуалізації знання про обертальний рух як фізичне явище (...*the planets should orbit the sun ...*; ... *the single electron that orbits the nucleus of each hydrogen atom ...*) проектується на темпоральну сферу (плин часу – *hours and days and years are rolling inexorably round...*; *As the 1960s rolled on...*), пізнавальну сферу (*The organism is thus constantly cycling information*) і сферу соціальної діяльності.

Остання має наступну типологію:

- ціннісно-орієнтаційна (*As independence was possible only with Roman help and authorization, independence in fact meant turning Judaea into a vassal state of Rome; ideas about race and nationality circulating in contemporary society; Japan's leaders again turned to Japanese traditions and values as sources of national unity*);
- комунікативна (поширювати інформацію – *Konstantin Kavelin, had been circulating his views in manuscript since 1855...*; *the ideas circulating in 1483*; *Moreover, ideas and assumptions circulate in disguised and concealed forms*; постійно повертатися до того ж предмета чи теми – *The main difference between the radical and Marxist positions revolves around the issue of medical power ...*; періодично програвати музичну композицію, виконавця тощо – *By 1923, the public library in Springfield (Mass.) was circulating gramophone records; ... legends explaining it circulated from very early on; ... words which may freely circulate in the country*);
- матеріально-перетворювальна (*coins circulated freely*; ... *with minimal trading and scarcely any money circulating...*; *the flood of transatlantic grain in the 1870s had brought grain prices tumbling down*; *More controversial was the manner in which Britain turned the terms of trade in its favour ...*);
- політична (перебувати в скруті, припускатися помилок, зазнавати невдачі – *The Conservative Party was reeling ...*);
- правова (відхилити, не погоджуватися визнати щось – *The Court of Appeal overturned the award*);
- наукова (підтримувати теорію, ідею – *...these ideas were circulated in her theosophical society*);
- художня (створювати – *You want to turn your photos into real works of printable, framable art*).

При актуалізації СУБ'ЄКТА та/чи ОБ'ЄКТА обертального руху акцентовано на унікальності, конкретності, визначеності реалій і явищ, які залучаються до ситуації. У такий спосіб реалізується головна настанова наукового спілкування – точність та об'єктивність подання інформації. Скажімо, через власні назви здійснюється апеляція до унікальних реалій (фізичних тіл – *Venus rotates almost exactly five times ...*; *the Earth rotates faster...*; органів влади, установ – *More controversial was the manner in which Britain turned the terms of trade*; *The Conservative Party was reeling ...*; *The Court of Appeal overturned the award*).

За допомогою детермінативів (означеного артикля чи вказівного займенника) встановлюється референція з об'єктами та явищами, відомими для реципієнта (*the planets should orbit the sun ...*; *The surface polar mixed layer circulates clockwise, driven by anticyclonic winds*; *By 6 July the final version was circulated by the Conservative Research Department...*; *This latter (glutamine) then circulates the fixed nitrogen to the rest of the plant*). Отже, персуазивна стратегія реалізується вживанням таких вербальних засобів, які сприяють підвищенню ступеня аргументативності висловлювань, конкретизуючи учасників ситуації обертального руху.

Не менш продуктивною виявилася синтаксична сполучуваність дієслів обертального руху з іншими дієсловами: $V + V_{\text{ROTATION}}$ (15,8%) та $V_{\text{ROTATION}} + V$ (1,4%), а їх лексична сполучуваність також має широкий діапазон. Віднайдені контексти містять дієслова обертального руху, які співвідносяться з дієсловами усіх головних семантичних класів:

(а) з аспектуальними дієсловами (*begin, start, continue*) для позначення стадії обертання – ... *coinage from the king's mints and bearing his image **began to circulate** outside the royal demesne for the first time since the late ninth century; ...the bank becomes so steep that stones **start to roll** down the beach, thus maintaining a steeper inshore section to most beaches; Bolshevik signs **continued to circulate** for lack of anything else;*

(б) з дієсловами існування (*appear, include, tend*), які вербалізують знання про зміну чи закономірність обертального руху – *The flywheel of the 1793 instrument **appears to rotate** at 63 turns per minute; In the crystal these rods **tend to roll** over each other and change position when thermally agitated;*

(в) з каузальними дієсловами (*cause*), які передують дієслову обертального руху в складі з'ясувальної конструкції (позначено квадратними дужками), завдяки чому досягається поширення висловлювання й обертання концептуалізується як результативна дія – *The point of suspension is oscillated sinusoidally in a straight line (the x-direction) with an amplitude small compared with the pendulum length. This, of course, **causes** [the pendulum to swing in the same direction];*

(г) з дієсловами на позначення волюнтаривної дії (*make*), які містяться в складі постпредикативної інфінітивної конструкції (позначено квадратними дужками), а тому обертання концептуалізується як стимул якоїсь події чи явища й досягається експлікація телеологічності руху – *If the slack variable is non-basic, we can **pivot [to make it basic and then drop the corresponding row];***

(г) з дієсловами перцептивної дії (*see, observe*) співвідносяться позначення обертання в складі постпредикативної інфінітивної конструкції (позначено квадратними дужками), завдяки чому обертальний рух концептуалізовано як 'частину об'єктивної дійсності, що досягається людиною емпірично'. У такому випадку комбінацією ДОР з дієсловами перцептивної дії вербалізовано кореферентність експлікованого суб'єкта дії, вираженого основним дієсловом, та імпліковано суб'єкт дії, що виражається інфінітивом – ...*blood ... **has been observed [to circulate through them (the veins)]; The moons of Jupiter can be seen [to orbit Jupiter and not the earth];***

(д) з дієсловами на позначення розумової діяльності (*seem, know*), з якими співвідносяться позначення обертання в складі постпредикативної інфінітивної конструкції (позначено квадратними дужками), через що обертальний рух концептуалізовано як 'явище, ступінь об'єктивності знання про яке варіюється'. Саме тому експлікований суб'єкт дії, виражений інфінітивною частиною предиката, не збігається з суб'єктом дії, вираженим контролюючим дієсловом – *Mercury was known [to spin slowly ...]; ... **QRS complexes of progressively changing amplitude and contour ... seem [to revolve around the isoelectric line];***

(е) з емпатичним дієсловом *do*. При такому дієслові обертальний рух концептуалізовано як 'об'єктивний стан справ, що контрастує з суб'єктивним поглядом або очікуванням комунікантів' – *His purpose was to demonstrate not that the earth **did spin**....*

На цьому етапі аналізу можна зробити висновок про те, що сполуки ДОР з іншими дієсловами не стільки виявляють когнітивні параметри висловлювання про обертальний рух, скільки вербалізують модально-прагматичний аспект змісту спілкування та реалізують настанову комунікантів на встановлення істини, вираження об'єктивного ставлення до змісту висловлювання. Цим, вірогідно, пояснюється активність уживання модальних (*must, can, could, should, may, might*) та напівмодальних (*have to*) дієслів у контекстах з ДОР. У сполуках $V_{\text{(SEMI-)MODAL}} + V_{\text{ROTATION}}$ актуалізовано позицію (упевненість, невпевненість, припущення) мовців, вірогідність висунутої гіпотези стосовно обертання ('необхідності дії' – *We now **must***

turn to another general assumption made in The Origin...), ‘вимушеності та цілепокладання дії’ (*The rats **have to turn** in a certain direction in a T-maze **in order not to be** electrically shocked*), ‘імовірності здійснення обертів’ (*it **might turn** through one angle; two fourteenth-century scholars, Jean Buridan and Nicole Oresme, considered the possibility that the earth **may rotate** on its axis*), ‘можливості здійснення руху’ (*we **can pivot** to make it basic*).

Сполуки ДОР з прислівниками та, в окремих випадках, з прикметниками, структуровані за моделями з правобічним (**ADV** + **V_{ROTATION}**) та лівобічним поширенням (**V_{ROTATION}** + **ADV**). Вони менш продуктивні (11,9% та 9,1% відповідно), ніж іменникові та дієслівні сполуки. За семантичним критерієм виявлені колокації ДОР із такими класами прислівників: (а) способу дії (*freely, merely, slowly, gently, fast, rapidly, quickly*); (б) міри й ступеня (*almost, totally, mainly, slightly, very, particularly*); (в) частоти (*once, twice, again*); (г) місця (*internally, around*); (г) часу (*immediately, then, currently, still, constantly, usually, later, continuously, now, often, sometimes*); д) напрямку (*clockwise, forward, downwards, down*). У сполуках ДОР із прислівниками та дієсловами здебільшого актуалізуються та деталізуються такі параметри обертального руху як ‘інтенсивність’ і ‘кількість обертів’.

За параметром ІНТЕНСИВНІСТЬ РУХУ диференційовано ознаки ‘швидке’ (*the Earth **rotates faster**; Unsound ideology can **quickly turn** into oppression*) та ‘повільне’ обертання (*a knife **slowly twisting** in a wound, ...the Moon **rotates slowly** ...*), ступінь вияву яких деталізовано прислівниками міри й ступеня, що ускладнюють структуру – *almost, particularly, very* (*the Earth is **rotating almost fast enough** ..., Moreover, the Earth need never have been **spinning particularly rapidly**, Pulsars are **spinning very rapidly***). Можливе й розширення значень інгерентно експресивними прислівниками *rapidly* “with **great speed, extremely fast**”, *freely* “**immoderately, lavishly**”, *gently* “with **very little** force; in a manner that is **pleasing** to the senses” тощо.

Наприклад, ‘дуже швидке обертання’ – *The pulsar is also **spinning rapidly** with a period between 1 ms and a few seconds; words which may **freely circulate** in the country*; ‘дуже повільне, плавне обертання’ – ***Gently swirl** the liquid*). Як свідчать приклади, уживанням інтенсивів не тільки деталізовано когнітивний аспект змісту концепту, а й унаочнено його прагматичний аспект. Це додає висловлюванню експресивності й аргументованості, збільшує персуазивний ефект у процесі наукового спілкування.

У сполуках із прислівниками зі значенням частотності обертальний рух диференційований за параметром КІЛЬКІСТЬ ОБЕРТІВ: ‘рух з багатьма обертами’ – *Japan’s leaders **again turned** to Japanese traditions*; або ‘рух з одиничним обертотом’ – *orbit which **winds just once** around the Z-axis*).

У сполуках із прислівниками часу й місця уточнюються інші кінетичні характеристики обертального руху: просторові (місце й напрямок руху) – *strategy document **circulated internally** in 1984 treated the problem largely; This precipitated out the dextran which was **spun down** at 3500 rpm at 4C for 10 minutes; The surface polar mixed layer **circulates clockwise**, driven by anticyclonic winds; Deeper water layers **circulate counterclockwise***; темпоральні (початок, тривалість руху) – *Technical problems **usually revolve** around the degree to which we can isolate or manipulate a single target system; The briefs and opinions in the case were **immediately circulated** by the Permanent Bureau of the Hague Conference to the experts*.

Зазначимо, що науковий дискурс взагалі тяжіє до детального опису хронотопу явищ і дій, що відбуваються. Те, що просторові, часові та просторово-часові характеристики руху виявляються вельми важливими, підтверджується продуктивністю сполук ДОР з локативними (*in, at, on, around, over*), дирекціональними (*up, to, from, off, round, around, towards, down, back, out*) і темпоральними (*in, before, from, to, until, between*) прийменниками – 66, 2%.

У багатьох випадках вербалізація просторово-часових характеристик обертання здійснюється синкретично за допомогою однієї форми. Пор.: локативне значення – *the loop rotates in a constant magnetic field*, дирекціональне значення – *the pendulum was swinging in the opposite direction* та темпоральне значення – *the ideas circulating in 1483*; дирекціональне значення – *Why does the earth rotate from west to east?* та темпоральне значення – *the wild rumours which circulated from time to time about prominent figures in the NSDAP*; локативне значення – *The first person to theorize that the planets revolve around the sun was Aristarchus of Samos*, дирекціональне значення – *The new strategy turned around sales* (тут – *turned* ‘improved’, тобто ‘спрямували в протилежний бік’) та темпоральне значення – *The Jena professor of metaphysics, Ulrich, for instance, had been lecturing on Kant earlier, but turned against Kant around the time when Reinhold became his colleague* [Marx 2011, с. 180] тощо.

Синкретичне вираження просторових і темпоральних ознак обертального руху зумовлено особливостями концептуалізації цього сегменту наукової картини світу: ‘обертальний рух – динамічне явище, яке має початок і кінець’. Отже, суміщення просторових і часових координат уможлиблює об’єктивацію початкового, кінцевого й проміжних положень тіла/явища в просторі й часі однаковими вербальними засобами.

Колокації з прийменниками деталізують такі параметри концепту обертального руху: ВІСЬ ОБЕРТАННЯ – ‘обертання навколо внутрішньої вісі’ (*Mars takes a bit longer to revolve on its axis than the Earth...*) та ‘рух тіла навколо іншого тіла, зовнішньої вісі’ (... *QRS complexes of progressively changing amplitude and contour that seem to revolve around the isoelectric line; electrons circulating around the nucleus*); РУХ ВІДНОСНО ПЛОЩИНИ (... *the US NOAA satellites which orbit at an altitude of around 850 km*); КОНТАКТ ІЗ ПЛОЩИНОЮ – ‘обертальний рух, що здійснюється без контакту з площиною’ (... *the earth merely spun on its axis, ... the pendulum was swinging in the opposite direction*); ‘обертальний рух, що здійснюється за умов щільного контакту з площиною’ (...*fire-cults in which fire-wheels are rolled down hills*).

Привертає увагу й актуалізація параметрів СУБ’ЄКТ та ОБ’ЄКТ обертального руху. Уживаним виявився прийменник *by* у складі конструкції пасивного стану, що пояснюємо тенденцією до об’єктивного подання фактів і деперсоналізації наукового спілкування: *this attempt was overturned by the Secretary of State for the Environment; By 6 July the final version was circulated by the Conservative Research Department*. У наведених прикладах семантичний об’єкт обертального руху (UNDERGOER – *this attempt, the final version*) займає ініціальну позицію в конструкції внаслідок підвищення його синтаксичного статусу й надання йому синтаксичної ролі підмета, а семантичний суб’єкт обертального руху (ACTOR – *the Secretary of State, the Conservative Research Department*) приєднується за допомогою прийменника в термінальній частині цілісної структури, завдяки чому він прагматично менш виділений.

Саме так у науковій картині світу когнітивно виділений той актант, який виявляє телеологічний характер дії обертання: безпосередньо здійснює рухи на свою користь (*the earth both turns on its axis and revolves around the sun; Konstantin Kavelin had been circulating his views*) або виступає центром цілеположення обертання (*These ideas were circulated in her theosophical society*). У поодиноких випадках реалізуються кординативні моделі, до складу яких залучаються ДОР та сполучники *but, or, and* як у правобічній, так і лівобічній позиціях (...*as the planets orbited and pulled on the star gravitationally; In this, one of the spaces would be chosen and rotated*). Такі сполуки вербалізують усвідомлення комплексної дії, де обертальний рух виявляється:

(а) невід’ємним складником іншої дії, процесу – дослідження, експерименту (*In this, one of the spaces would be chosen and rotated*); інтеракції фізичних тіл (*as the planets orbited and pulled on the star gravitationally*); комунікації (...*way memories are communicated, circulated and exchanged, allows us to see how...*) тощо;

(б) альтернативою в ситуації вибору однієї зі взаємовиключних можливостей – системи координат руху (*Rotate or reflect an object around the default reference*); фази розвитку руху (...*initiates or circulates a report or warning of an impending fire, explosion, crime...*); суб'єктної чи об'єктної орієнтації руху (*The extent to which anything circulates or is circulated; the measure of...*) тощо;

(в) протиставленням до іншої дії, з якою він пов'язаний (*Pool is heated but circulates outdoors*).

За приблизними підрахунками найбільшу частотність виявляє сполучник *and* із названих координативних моделей. Реалізацією цієї та інших моделей в англійськомовній науковій картині світу обертальний рух репрезентовано комплексно – як системний складник іншої дії та як цілісна система, що виявляється різними аспектами залежно від виміру, обраного суб'єктом пізнання.

Висновки і перспективи дослідження. Результати аналізу функціонування (синтаксичної та семантичної сполучуваності) дієслів обертання в науковому дискурсі дозволяють констатувати, що концепт ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ – це важливий сегмент наукової картини світу. Виявлена специфіка контекстних реалізацій досліджуваного концепту свідчить про те, що сполучуваність його вербалізаторів не випадкова, а культурно зумовлена.

Наукові тексти слугують інтерпретаційним полем концепту ОБЕРТАЛЬНИЙ РУХ, а його ознаки, важливі для наукової комунікації, своєрідно в них віддзеркалюються. Оскільки наукова комунікація спрямована на об'єктивність, правдивість поданої інформації, у досліджуваних контекстах актуалізовано переважно кінетичні характеристики концептуалізованого явища. Проте особливості аранжування вербальних структур дозволяють підвищити персуазивний ефект повідомлення й реалізувати прагматичну настанову наукового спілкування на аргументованість і деперсоналізацію висловлювання.

Перспективним вважаємо дослідження синтаксичної та лексичної сполучуваності дієслів обертового руху в інших типах дискурсу, оскільки вивчення дискурсивних практик уможливить комплексну реконструкцію концепту через його мовну реалізацію.

Література

- Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической системе языка : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.09 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика» / Анатолий Павлович Бабушкин. – Воронеж, 1997. – 330 с.
- Козлова Т. О. Семантические параметры дієслів руху в порівняльно-історичному аспекті / Т. О. Козлова, М. М. Хижняк // Слов'янський збірник. – 2012. – № 18. – С. 85-90.
- Круглякова В. А. Глаголы вращения : лексическая типология / В. А. Круглякова, Е. В. Рахилина // Труды международной конференции «Диалог 2010». – М., 2010. – С. 241-247.
- Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
- Панченко Н. Н. Концепт «Правдоподобие» в художественном и бытовом дискурсах / Надежда Николаевна Панченко // Вестник ВолГУ. Серия 2 : Языкознание. – 2009. – №1. – С. 38-43.
- Полонский А. В. Концепт «Россия» в современном медийном дискурсе (на материале журнала «Родина» за 1999-2009 гг.) / А. В. Полонский, Е. С. Абрамова // Научные ведомости БелГУ. Серия : Гуманитарные науки. – 2010. – №12 (83). – С. 119-126.
- Пудова Е. А. Концепт «Чужие» как базовый концепт политического дискурса «Объединение Германии» / Елизавета Алексеевна Пудова // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. – 2009. – №96. – С. 221-224.
- Лагутина А. А. Особенности репрезентации экологического концепта “Erwärmung” / «Потепление» в современном немецком газетно-публицистическом дискурсе / А. А. Лагутина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2013. – № 6-2 (24). – С. 114-118.
- Радищева В. О. Концепт “Luge” (ложь) в немецком публицистическом дискурсе / В. О. Радищева // Вестник ЧелГУ. – 2015. – №10 (365). – С. 146-151.
- Рахилина Е. В. Родственные языки как объект лексической типологии : русские и польские глаголы вращения / Е. В. Рахилина, И. А. Прокофьева // Вопросы языкознания. – 2004. – № 1. – С. 60-78.
- Соловьева Ю. А. Лексические репрезентанты основных метафорических концептов в англоязычном политологическом дискурсе / Ю. А. Соловьева // Вестник МГЛУ. – 2011. – № 614. – С. 53-64.
- Урысон Е. В. Вращаться, крутиться, вертеться, кружиться, кружить / Е. В. Урысон // Новый объяснительный словарь синонимов русского языка / Под рук. Ю. Д. Апресяна. – М. : Школа «Языки славянской культуры», 2003. – С. 153-157.
- Хижняк М. М. Семантична характеристика дієслів обертового руху в давньоанглійській мові / М. М. Хижняк // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – № 55. – С. 220 – 226.

Хижняк М. Н. Особенности развития метафорических значений у глаголов вращения в английском языке / М. М. Хижняк // Science and Education a New Dimension : Philology, I (2). – Issue : 11, Nov. 2013. – p. 96-100.

Хижняк М. Н. Структурно-семантическая и этимологическая характеристика английских глаголов вращения / М. Н. Хижняк // «Научная дискуссия : вопросы филологии, искусствоведения и культурологии» : материалы VIII международной заочной научно-практической конференции. Часть II. (05 февраля 2013 г.). – М. : Изд. «Международный центр науки и образования», 2013. – С. 145-150.

Marx K. J. Usefulness of the Kantian Philosophy : How Karl Leonhard Reinhold's Commitment to Enlightenment Influenced His Reception of Kant / Karianne J. Marx. – Berlin ; Boston : Walter de Gruyter & Co, 2011. – 321 p.

BNC – British National Corpus [Electronic Resource]. – Mode of access : <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>

OED – The Oxford English Dictionary. – 2nd ed. – on CD-ROM, R. 3.1. – Oxford : OUP, 2004.

УДК: 81.111'42

КУЛИНА О. В.

(*Національний університет Львівська політехніка*)

СТРУКТУРНО-ТИПОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ЖАНРУ ЗАПОВІТУ: НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОВІТІВ 1837-1858 РОКІВ

У статті проаналізовано структурно-типологічні параметри англійських заповітів 1837-1858 років. Класифіковано досліджувані заповіти з урахуванням основних жанрових характеристик. Розглянуто структуру текстів заповітів різних типів.

Ключові слова: структурно-типологічні параметри, жанр, біномна конструкція, заповіт, духовний заповіт, простий заповіт, натуральний заповіт, змішаний заповіт, посвідчення, відкликання, виконавець.

Кулына О. В. Структурно-типологические параметры жанра завещания: на материале английских завещаний 1837-1858 годов. В статье сделано анализ структурно-типологических параметров английских завещаний 1837-1858 годов. Сделано классификацию исследуемых завещаний за главными жанровыми характеристиками. Также статья рассматривает структуру текстов завещаний разных типов.

Ключевые слова: структурно-типологические параметры, жанр, биномная конструкция, завещание, духовное завещание, простое завещание, натуральное завещание, смешанное завещание, свидетельство, отмена завещания, исполнитель.

Kulyna O. V. Structural and Typological Parameters of Last Will and Testament Genre: Based on English Last Wills and Testaments of 1837-1858. The article analyses structural and typological parameters of English Last Wills and Testaments of 1837-1858. The author focuses on the structural peculiarities the studied texts. The following structural components are singled out: title, introduction of a testator, testamentary part, appointing an executor (rix), revocation, and witnessing. Binomial constructions are the characteristic feature of the title of Last Will and Testament and its testamentary part: *will and testament, give and bequeath, give and devise, order and direct*. They strengthen similar or equivalent essentials.

The testamentary part of Last Will and Testament is characterized by the usage of determiner *said*: *said wife, said son, said workshop, said daughter*. A number of Last Wills and Testaments within the given period have spiritual part, in which the testator gives and bequeaths his soul to God. This part starts with a phrase *In the name of God, Amen* with some variations. The types of English Last Wills and Testaments are defined: based on property distribution (simple / natural / of mixed type), based on the instructions of the testator (obligations received from the testator and on condition), and based on the testator's sex. The article also gives introduction to the Acts of the Parliament of England which determine the structure and plot of investigated documents within the given period. Lack of scientific research on Last Wills and Testaments determines the necessity for further research on lexical-and-semantic and lingual-and-pragmatic features of the speech genre of Last Will and Testament.

Key words: structural and typological parameters, genre, binomial construction, Last Will and Testament, spiritual will, simple Last Will and Testament, natural Last Will and Testament, Last Will and Testament of mixed type, witnessing, revocation, executor(rix).

Дослідження мовленнєвих жанрів є сьогодні в центрі уваги комунікативної лінгвістики. Зокрема в межах юридичного дискурсу залишається недослідженим мовленнєвий жанр заповіту. **Метою статті** є аналіз структурно-типологічних параметрів англійських заповітів 1837-1858 років. Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

- 1) розглянути законодавчі акти англійського парламенту, які регламентували оформлення досліджуваних документів зазначеного періоду;
- 2) визначити типи англійських заповітів;
- 3) проаналізувати структурні параметри англійських заповітів кожного типу.

Предметом дослідження є структурно-типологічні параметри жанру англійського заповіту. **Об'єктом** дослідження є англійські заповіти 1837-1858 років. Вибір таких часових рамок пояснюється певними законодавчими діями англійського парламенту.